

ESTUDIS SOBRE EL JUDAISME CATALÀ. ANYS 1929-1969

per Jaume Riera i Sans

La bibliografia que avui publico és continuació, en sentit regressiu, de la que oferia el número anterior de la nostra revista. Si els estudis que allà ressenyava havien estat publicats a casa nostra durant els quinze anys que van de 1970 a 1984, ací es troben descrits els que hi veieren la llum dins els quaranta-un anys que van de 1929 a 1969.

Els límits dels períodes són convencionals, naturalment, però no deixen de tenir una certa justificació. Si l'inici del període més acostat a nosaltres, l'any 1970, ens venia assenyalat pel traspàs del professor Josep-Maria Millàs i Vallicrosa, que havia estat el mestre indiscutit de la seva generació, l'any que ara he triat com a fita inicial, el 1929, ens ve donat tot espontàniament per la producció editorial que s'hi esdevingué. En un mateix any, efectivament, aparegueren tres llibres importants, dins el camp dels nostres estudis; cadascun essent de naturalesa diferent, però tots tres amb una significació remarcable.

L'any 1929 apareixia a Berlín (i per tant no és ressenyat ací), el primer volum de la monumental obra de FRITZ BAER, *Die Juden im christlichen Spanien. Erster Teil. Urkunden und Regesten. I. Aragonien und Navarra*. El professor Baer, no solament hi recollia la millor bibliografia anterior, sinó que aportava un cabal ingent de dades històriques que les generacions posteriors encara no hem sabut assimilar convenientment. L'aparició del gruixut llibre de Baer, doncs, ja es pot dir que encetava una nova època dels nostres estudis; però el cas és que el mateix any, a Barcelona, finançat pel polític Francesc Cambó, i per mà del professor Millàs, apareixia el primer volum de la "Biblioteca Hebraico-Catalana". La potència del mecenas que la patrocinava i la capacitat de

treball de qui la dirigia, permetien augurar un futur esplèndid per a la col·lecció, com per a tants d'altres projectes ambiciosos que es forjaren en aquella època de renovellament cultural i polític de Catalunya. I en tercer lloc, en un pla més modest però igualment significatiu, el mateix any 1929 apareixia l'opuscle de Carles Rahola, que era la primera monografia dedicada íntegrament, en forma de llibre, als jueus de Catalunya. Ben mirat, aquests esdeveniments editorials de 1929 per força havien de crear la consciència, en els seus protagonistes i coetanis, d'un autèntic llançament cap endavant.

La fita ja estava plantada, però la frustració no trigaria gaire a arribar. Tot aquell feix d'esperances, lamentablement, serien esclafades per les turbulències socials i polítiques dels anys immediatament posteriors, i les persones en patirien les conseqüències: Baer fugiria de Berlín i li mancarià el suport de les institucions germàniques; Cambó es veuria obligat a abandonar Catalunya; Millàs es passaria irrevocablement a la cultura expressada en castellà, i Rahola moriria afusellat per escarment dels qui intentessin destacar-se en un cert esquerranisme. Després de la derrota de Catalunya, si hi hagué una davallada en la qualitat i en la quantitat dels estudis, ací mateix es pot comprovar.

* * *

Els criteris materials i formals que han presidit la confecció d'aquesta segona tanda de bibliografia són els mateixos que guiaren l'anterior, i penso que no cal repetir-los. Tots aquells treballs que figuren a l'obra de ROBERT SINGERMAN, *The Jews in Spain and Portugal: A Bibliography*, New-York & London 1975, estan ací senyalats igualment amb l'abreviatura [Sing. 000], i el número d'ordre que els correspon. Un simple cop d'ull a les pàgines que segueixen permetrà el lector de comprovar fins a quin punt aquella bibliografia és incompleta, o, més ben dit, mutilada: basta assenyalar que hi manquen, d'entre les unitats més difícilment preteribles, tres volums de la "Biblioteca Hebraico-Catalana" i cinc articles de l'"Analecta Sacra Tarraconensia". D'altra banda, he de manifestar lleialment que no he pogut incloure les unitats que Singerman enllista amb els números 702, 714 i 2207, perquè no he pogut localitzar-les a les principals biblioteques públiques de Barcelona; i que he exclòs el núm. 1767 perquè no té res a veure amb la història dels jueus, i el núm. 608 perquè hi pertany incidentalment.

Quant als treballs anteriors a 1956 dedicats a estudiar o transcriure inscripcions hebraïques, he indicat cada vegada el número d'ordre que correspongué a la peça dins l'obra fonamental de F. CANTERA; J.Mª MILLÀS, *Las inscripciones hebraicas de España*, Madrid 1956.

Finalment em plau d'anunciar que al número proper de la nostra revista, si no surten destorbs de força major, completarem la ressenya dels estudis sobre el judaisme català publicats al nostre país des de mitjan segle passat fins a 1928.

REPERTORI BIBLIOGRÀFIC

- 929-01 CARLES RAHOLA: *Els jueus a Catalunya*. — Barcelona 1929. — 141 pàg. [Sing. 532]

Primer intent de síntesi d'història dels jueus a Catalunya, en 21 breus capítols bastant desordenats i amb nombroses llacunes. Escrita amb simpatia envers el tema, reproduïx apreciacions i notícies equivocades trobades en obres de segona mà, que no ha controlat personalment; d'altra banda, la seva base d'informació no és prou ampla i abusa de les generalitzacions. En apèndix reproduïx un text del jurament dels jueus, un resum de la butlla de Benet XIII i una pragmàtica de Carles III sobre el xuetes (pàg. 111-135). Bibliografia (pàg. 137-139).

- 929-02 ABRAAM BAR HIIA: *Llibre revelador*. — Meguil·lat Hamegal·lè. Segons l'edició del text revisat i prologat pel Dr. Juli Guttmann. Versió de l'hebreu per J. Millàs i Vallicrosa. — Barcelona 1929. — LVIII + 253 pàg. — ("Biblioteca Hebraico-Catalana", 1).

Després d'una presentació de la figura i les obres d'Abraham bar Hiyya, firmada per Millàs (pàg. I-IX), seguïxen el pròleg de Guttmann (pàg. XI-LVIII) i l'obra filosòfica, exegetica, astrològica i polèmica del segle XII, traduïts de l'hebreu per Millàs.

- 929-03 RAMON MALLOFRÉ: *Rabí Salomó ben Adreth de Barcelona*. — "Criterion. Revista trimestral de Filosofia" 5, Barcelona 1929, pàg. 46-55.

Ressenya i descriu el contingut del llibre d'Isidore Epstein, *The "Responsa" of Rabbi Solomon ben Adreth of Barcelona (1235-1310) as a Source of the History of Spain*, Londres 1925.

- 929-04 JOAQUIM SARRET I ARBÓS: *El testament d'un jueu. Segle XIV*. — "Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages", any XXV, Manresa, agost 1929, núm. 132, pàg. 356-357.

Dóna la traducció del testament d'Astruch Jucef, atorgat a Manresa el 2 d'abril de 1391, davant notari cristià.

- 929-05 ENRIQUE FAJARNÉS TUR: *Los Cresques, médicos judíos mallorquines del siglo XIV*. — Palma de Mallorca 1929. — 28 pàg. [Sing. 2376]

Després d'una presentació general sobre els jueus i la medicina, reproduïx

dos articles propis publicats trenta anys abans, on comenta tres documents sobre Ferrer Cresques i Cresques Elies, ací publicats a les pàg. 23-28.

- 930-01 DANIEL GIRONA I LLAGOSTERA: *Disposicions de Joan I sobre'ls avalots dels calls (1391)*. — “Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona” 14, 1929-1930, pàg. 112-121. [Sing. 5016]

Transcriu, sense comentaris, tretze documents reials referents al famós episodi històric, trobats en registres de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

- 930-02 JOAN ALAVEDRA: *El jueu errant a Barcelona*. — “Mirador”, any II, núm. 69, Barcelona, 22 de maig 1930, pàg. 2.

Records personals sobre jueus a Barcelona, des de 1914; entrevistes (fingides?) amb jueus, i descripció dels locals de la comunitat isrealita de Barcelona; tot amb molts tòpics.

- 930-03 ANDRÉS GIMÉNEZ SOLER: *La Edad Media en la Corona de Aragón*. — Barcelona 1930. — 400 pàg. (“Colección Labor”, 223-224). Pàg. 290-297: “Judíos y moros”.

Paràgrafs molt generals, escrits amb visió massa simplificada, amb una redacció a la impensada, sense cura ni precisió. No fa perioditzacions ni al·ludeix a les mínimes dades fonamentals.

- 930-04 JOAQUIM SARRET I ARBÓS: *Esposalles dels jueus*. — “Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages”, any XXVI, Manresa, gener-febrer 1930, núm. 135, pàg. 20-21.

Dóna la traducció del compromís matrimonial estipulat entre Bonsenyor Malet i Regina, filla d'Astruch Jucef Baró, el 25 de febrer de 1392.

- 930-05 J. MILLÀS I VALLICROSA: *Una làpida hebraica a Lleida*. — “Vida Lleidatana”, any V, núm. 92, 1930, pàg. 121-122.

Dóna la fotografia i la traducció de la inscripció sepulcral de Salomó Cresques, trobada, diu, a Fondarella. (Cantera-Millás, núm. 202).

- 931-01 J. MILLÀS I VALLICROSA: *D'epigrafia hebraico-catalana*. — “Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans” 7, Barcelona 1921-1926 [1931], pàg. 294-301. [Sing. 525]

Dóna notícia d'una dotzena d'inscripcions hebraiques i en publica nou, tres de Girona (Cantera-Millás núm. 186-188), i sis de Barcelona (Cantera-Millás núm. 109, 128, 108, 123, 120 i 126), de tres de les quals dóna la fotografia (Cantera-Millás núm. 186, 188 i 108). Després fa correccions a cinc inscripcions de Barcelona ja publicades por Schwab (Cantera-Millás núm. 105, 113, 114, 122 i 241), d'una de les quals també dóna la fotografia (Cantera-Millás núm. 105).

- 931-02 JOSEP BEN MEIR IBN SABARA: *Llibre d'ensenyaments delectables*. Sêfer Xaaxuïm. Traducció amb introducció i notes d'Ignasi González-Llu-

bera.— Barcelona 1931.— XXV + 194 pàg.— (“Biblioteca Hebraico-Catalana”, 2).

Primera versió moderna íntegra, molt treballada i conscienciosa, de la famosa composició en hebreu del jueu barceloní del segle XII. Les notes sovint indiquen paral·lels en obres coetànies similars. La bibliografia (pàg. III-VII) precedeix la introducció (pàg. IX-XXV). Índex onomàstic i temàtic (pàg. 189-191).

- 931-03 FRANCISCO GARAU: *La fee triunfante en quatro actos celebrados en Mallorca por el Santo Oficio de la Inquisición (...)*. — Palma de Mallorca 1931.— 216 pàg. [Sing. 698]

Reedició facsímil de l'obra publicada l'any 1691. Ací està complementada amb alguns impresos dels segles XVII-XVIII referents a la Inquisició de Mallorca i als xuetes.

- 931-04 A. ROVIRA I VIRGILI: *Història Nacional de Catalunya*. Vol. VI.— Barcelona 1931.— 683 pàg.— Pàg. 130-141: “La cultura dels jueus i sarraïns”.

Es refereix als segles XIII-XIV, i parla de les principals personalitats jueves basant-se en bibliografia molt al seu abast, citada lleialment a peu de plana.

- 931-05 ABRAAM BAR HIIA: *Llibre de Geometria*. Hibbur hameixihà uehatixbòret. Segons el text editat i prologat pel Dr. Miquel Guttmann. Versió de l'hebreu per J. Millàs i Vallicrosa.— Barcelona 1931.— XXIX + 153 pàg.— (“Biblioteca Hebraico-Catalana”, 3).

Traducció anotada i il·lustrada amb figures, precedida d'una introducció on s'exposa el contingut del llibre, manuscrits, traduccions, etc., i seguida d'un apèndix amb una breu traducció llatina.

- 932-01 J. MILLÀS I VALLICROSA: *Dues noves inscripcions hebraiques catalanes*. — “Estudis Universitaris Catalans” 17, Barcelona 1932, pàg. 288-290. [Sing. 527]

Torna a descriure la làpida funerària de Salomó Cresques, i un segell per marcar pans alisos pertanyent a Astruch Issach Rossell. Dues fotografies. (Cantera-Millàs, núm. 202 i 257).

- 932-02 JUAN-MANUEL ORTÍ y LARA: *La Inquisición*. Obra publicada por primera vez en “El Siglo Futuro”.— Barcelona 1932.— 397 pàg.

Defensa ultramontana de la Inquisició, feta sense base documental i escrita sota el foc d'un debat parlamentari. Després de publicada per capítols, l'obra havia tingut una primera edició l'any 1877.

- 932-03 PERE MAS I PARERA: *Vilafranca del Penedès*. — Barcelona 1932.— 236 pàg. (“Enciclopèdia Catalunya” 20).— Pàg. 54-56: “El pas dels jueus”.

Exposició molt breu i sintètica d'unes poques notes disperses, i massa suposicions, sobre els jueus de la vila.

- 933-01 JOAN AMADES: *Tradicció dels jueus a Catalunya*. — “Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya” 43, Barcelona 1933, pàg. 404-412.

[Sing. 516]

Dins les poques restes de referències als jueus en la tradició popular catalana, assenyala algunes creences, llegendes, dites i rimas. El valor científic del treball és molt escàs, i no està contrastat amb una visió serena de les dades històriques.

- 933-02 PROFEIT TIBBON: *Tractat de l'assafea d'Azarquièl*. Edició crítica dels textos hebraic i llatí, amb traducció, pròleg i notes per J. Millàs i Vallicrosa. — Barcelona 1933. — LIII + 155 pàg. — (“Biblioteca Hebraico-Catalana”, 4).

[Sing. 2568]

Primera (i última) edició amb intenció crítica publicada a la Biblioteca Hebraico-Catalana, en text hebreu (pàg. 1-42), traducció anotada (pàg. 43-112) i text llatí (pàg. 113-152). Es tracta d'una obra astronòmica del segle XIII, escrita al Llenguadoc. 2 làmines.

- 934-01 JOSEP-MARIA MILLÀS; LLUÍS BATLLE: *Inventaris de llibres de jueus gironins*. — “Butlletí de la Biblioteca de Catalunya” 8 (1928-1932), Barcelona 1934, pàg. 5-45.

[Sing. 604]

Transcriuen dos quaderns de l'Arxiu Diocesà de Girona que contenen la relació de llibres hebreus que 19 jueus de Girona, l'any 1415, declaren al vicari general que posseïen. Identifiquen i comenten, quan s'escau, els 361 ítems dels inventaris.

- 934-02 A. ROVIRA I VIRGILI: *Història Nacional de Catalunya*. Vol. VII. — Barcelona 1934. — 699 pàg. — Pàg. 353-361: “Els jueus”.

Es refereix al segle XV. Toca molt pel damunt la Disputa de Tortosa, la butlla de Benet XIII, i l'expulsió, amb referències a publicacions citades a peu de plana.

- 934-03 TOMÀS CAPDEVILA I MIQUEL: *Sarreal. Notes històriques de la vila*. — Valls 1934. — 207 pàg. — Pàg. 72-76: “Els jueus de Sarreal”.

Notes folklòriques referides a l'època moderna, amb la sola aportació d'una referència del segle XIV. (Hi ha una reedició fotostàtica del llibre, feta a Barcelona l'any 1985).

- 934-04 RICARD MARTÍN ALVERO: *La Casa de Valldaura*. — “Mai Enrera. Butlletí del Club Excursionista de Gràcia”, any 10, núm. 110, Barcelona 1934, pàg. 69-75.

Menciona la troballa de dues inscripcions sepulcralcs jueves procedents del Montjuïc de Barcelona: l'una publicada per Millàs l'any 1931, i una altra ací reproduïda en dibuix. (Cantera-Millàs, núm. 109 i 128). Cal advertir, però, que en el treball de 1931 Millàs descriví dues inscripcions trobades a Valldaura sense donar-ne fotografies ni dibuix; la segona de llavors no acaba de coincidir amb la dibuixada per Martín, que és la de Cantera-Millàs núm. 128.

- 934-05 SANTIAGO SOBREQUÉS: *Els darrers temps dels jueus gironins*. — “El Autonomista. Suplement literari”, Girona, octubre 1934, pàg. 71-75.
- Comenta algunes dades sobre tensions externes de l'aljama de Girona, durant tot el segle XV, a partir de documents ja coneguts. No dóna referències bibliogràfiques.
- 935-01 J. ORRIOLS I ARTIGUES: *Abraham bar Hiia, geòmetra*. — “Criterion. Revista trimestral de Filosofia” 11, Barcelona 1935, pàg. 155-158.
- Ressenya el tercer volum de la Biblioteca Hebraico-Catalana. Lamenta la ignorància del vocabulari tècnic per part del traductor, i la poca cura en la correcció de proves.
- 935-02 JOAN ALAVEDRA: *El fet del dia*. — Barcelona 1935. — 319 pàg.
- Recull d'articles periodístics, amb intenció literària, ja publicats. Un, titulat “El jueu errant a Barcelona” (pàg. 203-216), havia estat publicat el 1930. Un altre, “Conseja judía” (pàg. 23-34), simula la seva participació en una tertúlia de jueus sefardites castellanoparlants immigrants a Barcelona. (Aquest article no és reproduït a la segona edició, ampliada, del llibre, feta a Barcelona l'any 1970).
- 935-03 BERNARDINO LLORCA: *La Inquisición española en Valencia. Extracto de un proceso original*. — “Analecta Sacra Tarraconensia” 11, Barcelona 1935, pàg. 37-61.
- Recorda algunes dates sobre la implantació de la Inquisició medieval, al segle XIII, i la Inquisició espanyola, al segle XV. Reprodueix alguns fragments d'un procés valencià contra una judaïtzant, el qual conté actuacions entre els anys 1482 i 1493, i en destaca la legalitat del seu procediment.
- 936-01 ANTONI GRIERA: *Les Cabanelles*. — “Analecta Sacra Tarraconensia” 12, Barcelona 1936, pàg. 161-163.
- Recull unes poques mencions del nom català antic de la festa jueva de *Sukkot*, i hi fa comentaris impertinents.
- 936-02 BERNARDINO LLORCA: *La Inquisición en Valencia. Nuevos documentos que ilustran su primera actividad*. — “Analecta Sacra Tarraconensia” 12, Barcelona 1936, pàg. 395-414.
- Publica algunes peces extretes de processos conservats a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid, dels anys 1469-1485, intentant descobrir els procediments del tribunal en el pas de la Inquisició medieval a l'espanyola.
- 936-03 JOSEP-MARIA MILLÀS I VALLICROSA: *Manuscrits hebraics d'origen català a la Biblioteca Vaticana*. — “Estudis Universitaris Catalans” 21, Barcelona 1936, pàg. 97-109. [Sing. 55]
- Descriu els manuscrits hebreus 356 i 400 de la Biblioteca Vaticana, que interessen la història de la ciència hebrea a Catalunya.

- 936-04 HELENA WIERUSZOWSKI: *Peter der Grosse von Katalonien-Aragon und die Juden. Eine Politik des gerechten Ausgleichs.* — “Estudis Universitaris Catalans” 22, Barcelona 1936, pàg. 239-262. [Sing. 376]
- Analitza els diversos camps en què es manifesta la protecció d'un rei determinat (Pere el Gran, 1276-1285) sobre els jueus. Es basa, com diu, en documents ja indicats per Regné i Baer. En apèndix en publica dotze, de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, amb indicació de documents similars o complementaris.
- 936-05 IG[NASI] GONZÁLEZ-LLUBERA: *Un aspecto de la novel lística oriental a la literatura medieval europea.* — “Estudis Universitaris Catalans” 22, Barcelona 1936, pàg. 463-473.
- Divagacions erudites sobre els paral·lels entre la contística aràbiga, hebrea i europea medievals, sense fer-hi cap nova aportació ni deduir-ne conseqüències.
- 936-06 FERNANDO VALLS TABERNER: *San Ramón de Penyafort.* — Barcelona 1936.-195 pàg. + 10 lám. (“Colección Pro Ecclesia et Patria”, 16).— Pàg. 131-139: “Las controversias cristiano-rabínicas, en el siglo XIII”. [Sing. 1792]
- Explica breument l'ambient de polèmica anti-jueva i la Disputa de Barcelona (1263), en la qual intervingué el futur sant, seguint els documents publicats per Denifle el segle passat. (El llibre ha estat reeditat, sense esmenes ni addicions, els anys 1953, 1979 i 1987).
- 936-07 JAUME VICENS I VIVES: *Ferran II i la Ciutat de Barcelona. 1479-1516.* — Barcelona 1936-1937. — 3 vol. — Vol. I, pàg. 365-424: “L'establiment de la Inquisició”.
- Explica el tramata polític de l'afer indicat, entre el Rei i els consellers de Barcelona (1484-1487), replant els punts de vista i les conclusions anteriorment apuntats per Francesc Carreras i Candi. Al tercer volum, apèndix de documents per ordre cronològic, n'hi ha una dotzena sobre la qüestió.
- 937-01 GABRIEL SEGUÍ VIDAL: *La carta-encíclica del obispo Severo. Estudio crítico de su autenticidad e integridad, con un bosquejo histórico del cristianismo balear anterior al siglo VIII.* — Palma de Mallorca 1937. — VI + 209 pàg. [Sing. 1729]
- Tesi doctoral presentada l'any 1935 a la Universitat Gregoriana de Roma. Repassa la bibliografia de la carta, en descriu els manuscrits, n'analitza el contingut i les referències històriques, i intenta rebaixar els arguments adduïts contra la seva autenticitat. En apèndix publica el text crític de la carta (pàg. 147-185) i una versió de l'*Altercatio Synagoge et Ecclesie*, que l'autor creu que hi és al·ludida (pàg. 187-202).
- 940-01 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *Sobre las fuentes documentales de la*

controversia de Barcelona en el año 1263. — “Anales de la Universidad de Barcelona. Memorias y Comunicaciones” 1, 1940, pàg. 25-43.

[Sing. 1782]

Tradueix una gran part d'un estudi d'Ishaq Baer sobre el tema, publicat en hebreu. Després, fa unes llargues disquisicions per corregir allò que creu exageracions crítiques del professor jueu. Acaba traduint uns llargs extrems de la relació hebrea de la Disputa.

- 942-01 JOSÉ VIVES: *Inscripciones cristianas de la España romana y visigótica.* — Barcelona 1942. — 299 pàg.— Pàg. 141-145: “Inscripciones griegas y judías, por el P. Antonio Ferrua”.

Describeix la cèlebre làpida de Tortosa i la de Pallaresos, prop de Tarragona, sense indicar gens les seves anomalies ni singularitats, tan sospitoses de falsificació. (Se'n féu una reimpressió en offset, l'any 1969, amb suplementes que no afecten aquestes làpides.)(Cantera-Millás, núm. 198, 290).

- 944-01 VICENTE RISCO: *Historia de los judíos desde la destrucción del Templo.* — Barcelona 1944. — 448 pàg.

Llibre de mala divulgació històrica, que desemboca en un al·legat pamfletari contra els jueus a l'època contemporània, atribuint-los tota mena de mals reals i aparents. Bibliografia antiquada. La segona edició, de 1955, presenta algunes lleugeres modificacions a la part contemporània, porta un nou capítol sobre l'Estat d'Israel, i 24 làmines il·lustratives, però no té bibliografia. La tercera edició, de 1960, afegeix un apèndix de notícies recents fins al procés Eichmann.

- 945-01 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *Lápidas hebraicas de Tarragona.* — “Boletín Arqueológico” 45, Tarragona 1945, pàg. 92-97. [Sing. 953]

Describeix una inscripció funerària jueva trobada a Falset partida en dos trossos, les dues de Tarragona ja conegudes, i aquella altra en lletres llatines, tan sospitosa de falsificació; Millàs, però, no la té per gens sospicada. Vuit fotografies. (Cantera-Millás, núm. 201, 196-197, 290).

- 946-01 JOSÉ MILLÁS VALLICROSA: *Fragmento de inscripción hebraica en Figueras.* — “Anales del Instituto de Estudios Gerundenses” 1, 1946, pàg. 234-235. [Sing. 578]

Describeix un fragment de rajola singular, descobert a Vilanant, amb uns noms propis hebreus que Millàs interpreta com a lletanies. Una làmina. (Cantera-Millás, núm. 245).

- 946-02 *Inquisición de Mallorca. Reconciliados y relajados. 1488-1691.* — Barcelona 1946. — 289 pàg. [Sing. 700]

Publicació anònima de tres memòries conservades a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid, amb llistes completes de tots els condemnats pel Sant Ofici de Mallorca entre els anys indicats. Índex de cognoms.

- 946-03 JOSÉ-MARÍA COLL: *Escuelas de lenguas orientales en los siglos XIII y XIV. (Período raymundiano)*. — “Analecta Sacra Tarraconensia” 17, Barcelona 1944 [1946], pàg. 115-138.
- Analitza i comenta els documents autèntics sobre els famosos Estudis fundats pels dominicans, des d'abans de 1250 fins a 1275. Queda clar que el primer Estudi d'hebreu i de judaisme, el de Múrcia, no és anterior a 1266, és a dir, bastant posterior a la conversió de fra Pau Cristià, fou molt precari i l'únic en aquest període.
- 947-01 JOSÉ-MARÍA COLL: *Escuelas de lenguas orientales en los siglos XIII y XIV. (Período postraymundiano)*. — “Analecta Sacra Tarraconensia” 18, Barcelona 1945 [1947], pàg. 59-89.
- Continua l'estudi precedent, ara des de 1275 fins a 1314 en què desapareix el darrer Estudi, el de Xàtiva. El segon Estudi d'hebreu, el de Barcelona, no és anterior a 1275, i l'únic professor documentat és fra Ramon Martí. El tercer i darrer és el de Xàtiva, on el professor d'hebreu era jueu.
- 947-02 JOSÉ-MARÍA COLL: *Escuelas de lenguas orientales en los siglos XIII y XIV. (Controversias y misiones a los judíos)*. — “Analecta Sacra Tarraconensia” 19, Barcelona 1946 [1947], pàg. 217-240. [Sing. 1768]
- Exposa i comenta les notícies sobre el tema del subtítol, referides especialment al darrer terç del segle XIII, naufragant en vaguetats i donant com a segures moltes suposicions.
- 947-03 PEDRO SANAHUJA: *Lérida en sus luchas por la Fe. (Judíos, moros, conversos, Inquisición y moriscos)*. — Lleida 1946 [1947]. — 218 pàg. [Sing. 669]
- Apunts d'història local escrits a l'escalf de l'integrisme i del nacional-catolicisme de l'època. La part dedicada als jueus ocupa les pàg. 14-71; i la dedicada als conversos i la Inquisició les pàg. 93-179. En apèndix publica 10 peces inèdites que, com tota l'aportació documental, procedeix de l'Arxiu Municipal de la ciutat. Índexs de noms.
- 947-04 J. SERRA VILARÓ: *Situación del barrio judío de Tarragona*. — “Boletín Arqueológico” 47, Tarragona 1947, pàg. 22-25. [Sing. 990]
- Sense dades suficients, i creient que el barri dels jueus fou sempre únic i al mateix lloc, intenta situar-lo. No ho aconsegueix.
- 947-05 JOAN SERRA VILARÓ: *Baronies de Pinós i Mataplana. Investigació als seus arxius*. Llibre segon. — Barcelona 1947. — 525 pàg. — Pàg. 483-498: “La borsa i els jueus”.
- Exposa les nombroses notes que ha recollit sobre els jueus de la contrada. Resulten força incoherents i d'una importància secundària, però no gens negligible. Com sempre, són dades majoritàriament del segle XIV.
- 947-06 A. D[URÁN] S[ANPERE]: *Nuevos hallazgos en la necrópolis hebrea*

de Montjuich. — “Barcelona. Divulgación Histórica” 3, 1947, pàg. 139-142.

Dóna compte de la campanya d'excavacions efectuada a la muntanya; parla de la tipologia dels 150 enterraments descoberts, de les inscripcions funeràries i d'alguns objectes.

- 947-07 J.M. SOLA I SOLÉ: *Dos poetas jueus de Piera*. — “Vida... Revista de la familia igualadina”, any 2, núm. 19, Igualada juliol 1947, pàg. 5-6; núm. 22, octubre 1947, pàg. 3-4.

Reporta notícies de segona mà sobre Meshullam ben Selomó de Piera, i Selomó ben Meshullam de Piera, que creu vinculats a aquesta vila.

- 947-08 J.M. SOLA I SOLÉ: *Poesies religioses de Selomó de Piera*. — “Vida... Revista de la familia igualadina”, any 2, núm. 24, Igualada desembre 1947, pàg. 3.

Dóna la traducció catalana d'una composició religiosa d'aquest jueu barceloní dels segles XIV-XV.

- 947-09 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *Una nueva lápida hebraica en Gerona*. — “Anales del Instituto de Estudios Gerundenses” 2, 1947, pàg. 244-246. [Sing. 605]

Descriu i tradueix al castellà una inscripció fragmentària descoberta a la capella del cementiri d'Olot. És la inscripció commemorativa de la dedicació d'una sinagoga relacionada amb jueus de Besiers. Una làmina. (Cantera-Millás, núm. 246).

- 947-10 SANTIAGO SOBREQUÉS VIDAL: *Contribución a la istoria de los judíos de Gerona. Familias hebreas gerundenses. Los Zabarra y los Caravita*. — “Anales del Instituto de Estudios Gerundenses” 2, 1947, pàg. 68-98. [Sing. 610]

Exposa notícies ja conegudes sobre personatges jueus de Girona i d'altres llocs que portaven el cognom Sabarra, sense que quedi gens clar si pertanyien a la mateixa família (pàg. 73-85). Després fa el mateix amb els jueus de nom Caravida (pàg. 85-98), el qual, essent nom i no cognom, és segur que no poden pertànyer tots a la mateixa família. La primera nota del text és dedicada a fer una bibliografia molt completa sobre la història dels jueus de Girona.

- 948-01 SANTIAGO SOBREQUÉS VIDAL: *Contribución a la historia de los judíos de Gerona. Familias hebreas gerundenses. Los Falcó*. — “Anales del Instituto de Estudios Gerundenses” 3, 1948, pàg. 113-126. [Sing. 609]

Fa el mateix que a l'anterior, ara amb el jueus que portaven el nom Falcó, que tampoc no és cognom.

- 948-02 J. MILLÁS VALLICROSA: *Un fragmento de Talmud jerosolimitano*. — “Anales del Instituto de Estudios Gerundenses” 3, 1948, pàg. 193. [Sing. 52]

Descriu breument un full trobat a la relligadura d'un llibre de l'Arxiu Municipal de Girona. Dues làmines. (Posteriorment el prof. Ch. D. Chavel aclarí que no és un full de Talmud sinó de les *Halakhot Gedolot* de Simon Kayara).

- 948-03 LUIS BATLLE Y PRATS: *Un episodio de la persecución judía de 1391*. — “Anales del Instituto de Estudios Gerundenses” 3, 1948, pàg. 194-197. [Sing. 584]

Comenta breument i transcriu un document del 27 de setembre de 1391 en què el procurador d'un convers de Girona requerí infructuosament la seva muller perquè es bategés.

- 948-04 JOAQUÍN PLA CARGOL: *Biografías de gerundenses (Gerona y sus Comarcas)*. — Girona 1948. — 329 pàg. — Pàg. 59-62: “Capítulo VIII: Judíos destacados de la aljama gerundense”.

Notes sobre 19 personatges jueus, tan mal recollides i redactades, que Mossé ben Nahman hi té entrada amb 6 noms diferents. Més endavant també dóna notes sobre alguns jueus d'altres localitats, igualment negligibles. De l'any 1960 hi ha una nova edició del llibre, no ampliada ni corregida en aquest punt.

- 948-05 J.M. SOLÀ SOLÉ: *Selomó ben Immanuel de Piera, primer traductor de nuestra comarca*. — “Boletín de la Agrupación Fotográfica de Igualada”, època II, abril 1948, núm. 74, pàg. 5.

En dóna unes breus referències de segona mà. Creu demostrat (quan, certament, no ho és gens), que el personatge estava vinculat a la població catalana homònima.

- 948-06 JOSÉ-MARÍA COLL: *¿Ramón de Tárrega, fue formalmente hereje?* — “Ilerda”, any VI, núm. 10-11, Lleida 1948, pàg. 5-29.

Retraça les dades biogràfiques externes del famós convers jueu i dominicà, mort el 20 de setembre de 1371. Ignora la conservació d'una còpia del seu procés inquisitorial.

- 949-01 LUIS BATLLE Y PRATS: *Judíos gerundenses en testamentarias medievales*. — “Anales del Instituto de Estudios Gerundenses” 4, 1949, pàg. 250-253. [Sing. 585]

Transcriu fragments de nou documents d'inventaris i encants de l'Arxiu Diocesà de Girona, del anys 1332-1458, on apareixen jueus.

- 949-02 JOSÉ SÁNCHEZ REAL: *Los judíos en Tarragona*. — “Boletín Arqueológico” 49, Tarragona 1949, pàg. 15-45. [Sing. 989]

Aporta unes poques dades sobre jueus de Tarragona, i discuteix llargament la situació del barri dels jueus. En apèndix publica deu documents de l'Arxiu Municipal que parlen de l'expulsió o al·ludeixen a topònims relacionats amb jueus. Tres fotografies i un plànol.

- 949-03 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *Una nueva lápida hebreaica en Tarragona*. — “Boletín Arqueológico” 49, Tarragona 1949, pàg. 188-190. [Sing. 985]
 Descriu una pica de font pública amb inscripció hebreaica molt esvaïda. Dues fotografies. (Cantera-Millás, núm. 244).
- 949-04 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *Literatura hebraicoespañola*. — Dins *Historia General de las Literaturas Hispánicas*, publicada bajo la dirección de D. Guillermo Díaz-Plaja, Barcelona, vol. I, 1949, pàg. 143-211.
 Exposició general de la producció literària dels jueus sefardites, des de Hasday ibn Saprut fins al segle XV. Hi ha un llarg capítol sobre la poesia (pàg. 150-193), distingint períodes i dedicant paràgrafs als principals poetes, dels quals addueix fragments traduïts. El capítol sobre la prosa és breu (pàg. 194-209), amb divisions temàtiques i sense traducció de fragments. Sense notes. Bibliografia bàsica, per sectors (pàg. 210-211). Hi ha 22 làmines més evocadores que il·lustratives.
- 949-05 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *Estudios sobre historia de la ciencia española*. — Barcelona 1949. — XI + 501 pàg. [Sing. 2395]
 Recull de 18 treballs, en forma de capítols, la majoria ja publicats. Els dos que versen sobre judaisme català estan ressenyats a continuació. El volum té índex onomàstic general.
- 949-06 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *La obra enciclopédica de R. Abraham bar Hiyya*. — Dins *Estudios sobre historia de la ciencia española*, Barcelona 1949, pàg. 219-262.
 Presentació general de la biografia i les obres del jueu barceloní del segle XII, analitzades i explicades separatament, més les traduccions fetes en col·laboració amb Plató de Tívoli a Barcelona.
- 949-07 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *La crítica de la Física de Aristóteles por Hasday Crescas*. — Dins *Estudios sobre historia de la ciencia española*, Barcelona 1949, pàg. 427-441.
 Després d'uns paràgrafs sobre la comprensió d'Aristòtil pels homes de l'Edat Mitjana, resumeix algunes dades biogràfiques sobre Hasday Cresques i exposa la seva crítica d'Aristòtil guiant-se en el conegut llibre de Wolfson.
- 949-08 MARINA MITJÀ: *Juan I y los acontecimientos del Call en 1391*. — “Barcelona. Divulgación Histórica” 7, 1949, pàg. 105-113. [Sing. 422]
 Descriu breument, amb bona informació, l'avalot d'agost de 1391 contra els jueus de Barcelona, i, amb mala informació, la repressió real subsegüent contra els culpables i la liquidació de l'aljama.
- 950-01 ALBERTO VIDAL CRUAÑAS: *Las filacterias y la mezuza del Museo Bíblico del Seminario de Gerona*. — “Anales del Instituto de Estudios Gerundenses” 5, 1950, pàg. 235-236.

Explica la funció dels mencionats objectes en la vida religiosa jueva. Les filactèries són modernes, mentre la *mezuzà* és aquella que fou trobada aparedada en una casa de l'antic call jueu de Girona, i estudiada per Girbal l'any 1886. Una fotografia.

- 951-01 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *Restos de antiguos libros hebraicos*. — “Anales del Instituto de Estudios Gerundenses” 6, 1951, pàg. 323-324.

Descriu molt pel damunt alguns fulls en hebreu, mutilats i fragmentaris, apareguts a les relligadures antigues de volums de la Catedral de Girona. (La mateixa nota fou publicada al vol. 12 de la revista “Sefarad” de Madrid).

- 951-02 LUIS G. CONSTANS: *Bañolas*. - Banyoles 1951. -302 pàg.— Pàg. 88-89: “La aljama bañolense”.

Tres paràgrafs escrits sense gens de competència.

- 951-03 ANTONIO CARDONER PLANAS: *Un antiguo hospital para judíos pobres*. — “Barcelona. Divulgación Histórica” 8, 1951, pàg. 127-128.

Comenta breument un document de 1385, conservat a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, que és l'única referència clara que tenim a aquesta institució. El document seria publicat a la revista “Sefarad” 22 (1962).

- 951-04 MARINA MITJÀ: *Los conversos y judíos después de la destrucción del “Call”*. — “Barcelona. Divulgación Histórica” 8, 1951, pàg. 128-131.

Transcriu i comenta una ordinació reial molt important del 14 d'abril de 1393, donant un marc a la catequització dels novells conversos i prohibint el seu tracte amb els jueus.

- 951-05 MARINA MITJÀ: *Juan I intenta la creación de una nueva aljama*. — “Barcelona. Divulgación Histórica” 8, 1951, pàg. 131-135.

Amb un bon coneixement de la documentació reial conservada, exposa la precària restauració de l'aljama de jueus de Barcelona, destruïda l'any 1391.

- 951-06 JUAN DE LA PUERTA VIZCAÍNO: *La Sinagoga Balear, o Historia de los judíos de Mallorca. (Edición facsímil)*. — Palma de Mallorca 1951. — VI + VIII + 162 pàg.

Reedició facsímil del pamflet publicat l'any 1857, ara amb una brevíssima presentació que vol justificar-ne moralment la conveniència.

- 952-01 ALEJANDRO DíEZ MACHO: *La Novelística Hebraica Medieval*. — Barcelona 1952. — 64 pàg.

Després d'una introducció clara i didàctica sobre els tipus de contalles i novel·les, n'exposa el conreu entre els jueus medievals, aturant-se en la descripció de cada obra i traduint-ne fragments representatius.

- 952-02 JOSÉ SÁNCHEZ REAL: *Hallazgos recientes*. — “Boletín Arqueológico” 52, Tarragona 1952, pàg. 425-426.

Descriu breument una inscripció bilingüe, en llatí i en grec, apareguda a Tarragona, que porta gravada una petita *menorà*. Una fotografia. (Cantera-Millás no la recolliren).

- 953-01 JOSÉ A. TARRAGÓ PLEYÁN: *Un anillo de oro hebraico, encontrado en Lérida el año 1870, lo adquiere hoy, para el Museo Arqueológico, el Instituto de Estudios Ilerdenses*. — “Ciudad” 5, quaderns IV-V, Lleida 1953, pàg. 54-55.

Explica la troballa antiga i la recent identificació de la inscripció hebraica de l'anell (inscripció no recollida per Cantera-Millás). Dos dibuixos i una fotografia.

- 953-02 JOAN SEGURA I VALLS: *Història de Santa Coloma de Queralt*. Refosa i ordenada en la seva ampliació per Joaquim Segura Lamich. — Santa Coloma de Queralt 1953. — XVI + 467 pàg.

Segona edició, traduïda al català i ampliada, de l'exemplar història local publicada l'any 1876. Dedicada un capítol als jueus, pàg. 91-111, però n'hi ha moltes notícies més en pàgines posteriors, fins a la 281. Totes són extrems dels manuals notariais i documentació municipal aleshores conservada a la mateixa vila.

- 953-03 ANTONIO MULET: *Un plato de cerámica con inscripción hebraica*. — “Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana” 31, Palma de Mallorca 1953, pàg. 51-54. [Sing. 2307]

Descriu breument un plat per al *seder* de Pasqua, de fabricació italiana, datat l'any 1616, de la seva propietat. Una fotografia. (Cantera-Millás, núm. 276).

- 953-04 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *La tradición del salmo penitencial en la poesía hebraica postbíblica*. — Dins *Miscellanea Biblica B. Ubach*, curante Dom. Romualdo M.ª Díaz, Montserrat 1953, pàg. 243-278.

Fa una exposició del gènere literari mencionat, i dóna la traducció d'una vintena de composicions religioses. N'hi ha sengles de Zerahya ben Ishaq ha-Leví, Abraham ben Semuel ibn Hasday i Selomó ben Mesul'lam de Piera (totes tres ja publicades al seu conegut llibre de 1940).

- 953-05 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *La poesía hebraica postbíblica*. — Barcelona 1953. — XXIX + 389 pàg. — (“El Mensaje”).

Antologia de 270 composicions poètiques en hebreu, íntegres o fragmentàries, traduïdes al castellà. Corresponen a 90 autors, des del segle I fins a l'actualitat. Els poetes catalans que hi figuren són 12. Algunes poesies tenen notes aclaridores. El pròleg (pàg. IX-XXIX) vol servir d'introducció general.

- 954-01 ENRIQUE BAYERRI Y BERTOMEU: *Historia de Tortosa y su comarca*. Tomo sexto (415-1148). — Tortosa 1954. — XVI + 796 pàg.

[Sing. 1105]

Història monumental per la seva prolixitat. Dedicava un apartat a la famosa làpida trilingüe (pàg. 90-110), que data el segle VI, amb bibliografia molt completa, tant sobre la làpida com les seves diferents reproduccions; i un altre apartat molt breu als jueus durant la dominació musulmana (pàg. 373-374), sense cap dada concreta. Bibliografia general molt escassa (pàg. XIV-XV). Els dos volums següents es publicaren el 1957 i 1960; els anteriors no toquen el tema dels jueus.

- 954-02 FRANCISCO CAULA: *Andanzas de los judíos*. — “Pyrene” núm. 47, Olot 1954, pàg. 1288-1290. [Sing. 443]

Comenta un document de 1347, referent a un jueu d'Olot, i un altre document de 1284 que creu que hi té relació.

- 954-03 IVAN ROUSTIT: *La consolidation de la dette publique à Barcelone au milieu du XIVe siècle*. — “Estudios de Historia Moderna” 4, Barcelona 1954, pàg. 13-156.

Estudi ambiciós que pretén explicar-ho tot sobre el crèdit i el deute públic a Barcelona, entre 1340 i 1362. S'hi menciona l'activitat dels jueus en aquest sector.

- 954-04 ALBERTO BALIL ILLANA: *La economía y los habitantes no hispánicos del Levante español durante el Imperio romano*. — “Archivo de Prehistoria Levantina” 5, València 1954, pàg. 251-273. [Sing. 2280]

Primer, assenyala breument les notes d'economia que reporten els historiadors antics. Després, fa la llista d'inscripcions amb al·lusions a individus forasters. Sobre jueus, només indica dues làpides de Tarragona (pàg. 266), i encara caldria examinar si és correcte incloure'ls entre els “no hispànics”.

- 954-05 G. SEGUÍ; J.N. HILLGARTH: *La “Altercatio” y la Basílica paleocristiana de Son Bou de Menorca*. — “Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana” 31, Palma de Mallorca 1954, pàg. [69-128, numerades, per error] 1-60.

Editen críticament el mencionat text de polèmica judeo-cristiana, que daten entre 404 i 438, i l'atribueixen, després d'un estudi, al bisbe Sever, el pretès autor de la famosa carta.

- 954-06 *Homenaje a Millás-Vallicrosa*. — Barcelona 1954-1956.- 2 vol.— 812 + 582 pàg.

Recull de 71 treballs sobre arabisme, hebraisme i història de la ciència, principalment, amb motiu del vint-i-cinquè aniversari de la seva accessió a la càtedra universitària. Els treballs que afecten el judaisme català són cinc.

- 954-07 LUIS BATLLE Y PRATS: *Ordenaciones relativas a los judíos gerundenses*. — Dins *Homenaje a Millás-Vallicrosa*, vol. I, Barcelona 1954, pàg. 83-92. [Sing. 588]

Publica i comenta lleugerament una selecció d'ordinacions locals de Girona sobre jueus, del segle XV (no sembla que cap sigui del segle XIV), sense contrastar-les amb cap altra ordinació ni document històric.

- 954-08 IRENE GARBELL: *The pronunciation of hebrew in medieval Spain*. — Dins *Homenaje a Millás-Vallcrosa*, vol. I, Barcelona 1954, pàg. 647-696. [Sing. 2224]

Intenta descriure detalladament la fonètica hebrea dels jueus hispànics quan vivien en contacte amb l'àrab, el castellà i el català. La bibliografia posada a contribució és més aviat escassa (pàg. 649-651).

- 955-01 LUIS BATLLE Y PRATS: *San Vicente Ferrer en Gerona*. — “*Analecta Sacra Tarraconensia*” 26, Barcelona 1953 [1955], pàg. 145-150. [sing. 1737]

Publica dues notes de la clavaria, una de les quals al·ludeix a les predicacions del futur sant als jueus de la ciutat, l'agost de 1409.

- 955-02 JOSÉ SÁNCHEZ REAL: *Hallazgos recientes*. — “*Boletín Arqueológico*” 55, fasc. 51-52, Tarragona, juliol-desembre 1955, pàg. 138-141. — Pàg. 139-140: “*Pila hebraica con inscripción*”.

Parla de l'aparició recent de la que ha esdevingut famosa inscripció de Tarragona, i corregeix alguns errors expressats per Cantera en una primera descripció. Dues fotografies. (Cantera-Millás, núm. 243).

- 955-03 JOSÉ SÁNCHEZ REAL: *Hallazgos recientes*. — “*Boletín Arqueológico*” 55, fasc. 51-52, Tarragona, juliol-desembre 1955, pàg. 138-141. — Pàg. 140: “*Inscripción hebraica en Tortosa*”.

Parla de la troballa d'una inscripció hebrea funerària a Tortosa, de la qual dóna la traducció. (Cantera-Millás, núm. 199).

- 956-01 ENRIQUE MUT REMOLÁ: *La vida económica en Lérida de 1150 a 1500*. — Lleida 1953 [1956]. — 339 pàg. — Pàg. 51-58: “*Moros y judíos*”.

Recull de dades mal redactades, amb informació superficial, incompleta i procedent de segona mà.

- 956-02 ÁLVARO SANTAMARÍA: *En torno a la situación de los judíos conversos de Mallorca en el siglo XV*. — “*Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*” 31, Palma de Mallorca 1955-1956, pàg. 185-197. [Sing. 818]

Apreciacions generals, en estil lleuger i sense notes, que diu que es basen en un treball d'investigació.

- 956-03 ESTANISLAO DE K. AGUILÓ (+): *Miscelánea de documentos*. — “*Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*” 31, Palma de Mallorca 1955-1956, pàg. 308-310. — Pàg. 309: “*Sobre cuestión entre Jucef Quartat, judío, y el monasterio de Santa Clara*”.

Simple transcripció d'un document reial de 1312.

- 956-04 **ÁNGELES MASIÀ:** *Aportaciones al estudio de los "Pastorellos" en la Corona de Aragón.* — Dins *Homenaje a Millás-Valllicrosa*, vol. II, Barcelona 1956, pàg. 9-30. [Sing. 350]
 Publica 15 documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, tots del juliol de 1320, al·lusius al moviment dels Pastorells i els seus atacs als jueus.
- 956-05 **DAVID ROMANO:** *Los hermanos Albenmenassé al servicio de Pedro el Grande de Aragón.* — Dins *Homenaje a Millás-Valllicrosa*, vol. II, Barcelona 1956, pàg. 243-292. [Sing. 355]
 Treball exhaustiu que exposa les activitats de Samuel i Jafudà Abenmenassé, entre 1279 i 1285, a partir de documents conservats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. En apèndix (pàg. 284-292) en publica 18.
- 956-06 **CECIL ROTH:** *The spanish exiles of 1492 in Italy.*— Dins *Homenaje a Millás-Valllicrosa*, vol. II, Barcelona 1956, pàg. 293-302. [Sing. 1333]
 Resum i interpreta dades disperses sobre els avatars dels jueus exiliats que recalaren als diversos estats italians.
- 957-01 **ENRIQUE BAYERRI Y BERTOMEU:** *Historia de Tortosa y su comarca.* Tomo séptimo (1148-1516).— Tortosa 1956 [1957].— XVI + 776 pàg.
 Dedicava uns paràgrafs a la carta de població donada als jueus (pàg. 49-51); comenta alguns privilegis reials posteriors (pàg. 100-101, 205, 323-331); parla d'alguns autors jueus (pàg. 612-615). No fa cap nova aportació, no aprofita tota la bibliografia existent, ni parla de la Disputa.
- 957-02 **JOAQUÍN CARRERAS Y ARTAU:** *Ramón Llull y la Cábala.* — "Estudios Lulianos" 1, Palma de Mallorca 1957, pàg. 274-275.
 Resum d'una comunicació pròpia presentada en un congrés. Nega tota mena de relació entre Llull i la Càbala, i demostra la no autenticitat lul·liana del *De Audito Kabbalístico*.
- 957-03 **RAFAEL TASIS:** *El segle XIV: Pere el Cerimoniós i els seus fills.* — Barcelona 1957. — 256 pàg. ("Biografies Catalanes. Sèrie Històrica", 7). — Pàg. 183-187: "L'explosió antisemita del 1391".
 Explica molt breument la política reial envers els jueus, i els famosos avalots de 1391, especialment a Barcelona.
- 959-01 **RAFAEL TASIS:** *Joan I, el Rei Caçador i Música.* — Barcelona 1959. — 319 pàg. — Pàg. 195-207: "Capítol IV: L'assalt als calls".
 Exposició molt breu i sumària dels episodis antijueus de 1391, basada en una part molt reduïda de la documentació i la bibliografia aleshores ja publicada.
- 959-02 **BERNARDINO LLORCA:** *San Vicente Ferrer y el problema de las conver-*

siones de los judíos. — “IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Palma de Mallorca, 25 septiembre — 2 octubre 1955. Actas y Comunicaciones, I”, Palma de Mallorca 1959, pàg. 45-64. [Sing. 1749]

Intenta defensar que les conversions obtingudes pel futur sant no foren coaccionades, argumentant a partir de les seves bones intencions (que és l'única cosa que es pot raonablement defensar). No aporta cap dada nova.

- 959-03 DAVID ROMANO: *Los judíos de la Corona de Aragón en la primera mitad del siglo XV.* — “IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Mallorca, 25 septiembre — 2 octubre 1955. Actas y Comunicaciones, I”, Palma de Mallorca 1959, pàg. 239-249. [Sing. 359]

Esbossa les línies generals del tema, amb la bibliografia pertinent.

- 959-04 MARÍA-ROSA JIMÉNEZ JIMÉNEZ: *La política judaizante de Alfonso Va la luz de las concesiones otorgadas en 1419 a la aljama de Murviedro.* — “IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Mallorca, 25 septiembre — 2 octubre 1955. Actas y Comunicaciones, I”, Palma de Mallorca 1959, pàg. 251-262. [Sing. 855]

Transcriu amb deficiències el document al·ludit, i el comenta molt pel damunt. No sembla gens correcte que amb un sol document d'un rei que governà més de 40 anys, es declari, com a cosa demostrada, que tingué una política “judaïtzant”.

- 959-05 ENRIQUE BAYERRI Y BERTOMEU: *La intervención de Tortosa en los acontecimientos de la Corona de Aragón, desde la muerte del rey don Martín I (31 mayo 1410), hasta la del papa de Avignón don Pedro de Luna (13 mayo 1423).* — “IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Mallorca, 25 septiembre — 2 octubre 1955. Actas y Comunicaciones, I”, Palma de Mallorca 1959, pàg. 345-374. — Pàg. 364-371: “II. La Controversia o Disputa cristiano-judaica de Tortosa y San Mateo (7 febrero de 1413 — 13 noviembre 1414”.

Comentari històric en estil barroc, sense preocupació per l'exactitud ni les referències precises.

- 959-06 *La obra “Séfer Hēsbon mahleket ha-kokabim’ (Libro del cálculo de los movimientos de los astros), de R. Abraham bar Hiyya ha-Bargeloni.* Edición crítica, con traducción, introducción y notas por José Mª Millás Vallicrosa. — Barcelona 1959. — 151 pàg. en lletres llatines + 117 pàg. de text hebreu, amb portada pròpia.

La traducció ocupa les pàg. 21-132. La introducció és molt breu. Índexs o glossari de mots hebreus (pàg. 141-145).

- 960-01 ENRIQUE BAYERRI Y BERTOMEU: *Historia de Tortosa y su comarca. Tomo octavo (Siglos XIII-XX).* — Tortosa 1959 [1960]. — X + 1059 pàg.

Dedica uns pocs paràgrafs als jueus, molt fluixos d'informació (pàg. 291-300, 484-485, 564-565, 575-578).

- 960-02 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *Nuevos estudios sobre historia de la ciencia española*. — Barcelona 1960. — 367 pàg. [Sing. 2620]

Recull de 20 treballs, en forma de capítols, la majoria ja publicats. Els cinc que versen sobre judaisme o jueus catalans estan ressenyats a continuació. El llibre té índex onomàstic general.

- 960-03 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *Las primeras traducciones científicas de origen oriental hasta mediados del siglo XII*. — Dins *Nuevos estudios sobre historia de la ciencia española*, Barcelona 1960, pàg. 79-115.

Exposició general del context de dites traduccions, amb enumeració per sectors o escoles. (Una primera redacció fou presentada com a ponència al IX Congrès Internacional d'Història de la Ciència, l'any anterior).

- 960-04 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *La doctrina del movimiento de las estrellas fijas en R. Abraham bar Hiyya al Bargeloni*. — Dins *Nuevos estudios sobre historia de la ciencia española*, Barcelona 1960, pàg. 183-190.

Creu important destacar la teoria del jueu barceloní sobre aquest problema astronòmic, molt acostada a Ptolemeu.

- 960-05 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *Algunas relaciones entre la doctrina luliana y la Cábala*. — Dins *Nuevos estudios sobre historia de la ciencia española*, Barcelona 1960, pàg. 259-270.

En contra del que diu el títol, s'accontenta amb assenyalar la probabilitat de les mencionades relacions. De fet, però, l'única cosa que fa és indicar algunes similituds. (Una primera redacció fou publicada al vol. 18 de la revista "Sefarad").

- 960-06 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *Una traducción catalana de las Tablas Astronómicas (1361) de Jacob ben David Yomtob, de Perpiñán*. — Dins *Nuevos estudios sobre historia de la ciencia española*, Barcelona 1960, pàg. 271-277.

Descriu dos manuscrits en català de l'obra indicada. (Una primera redacció fou publicada al vol. 19 de la revista "Sefarad").

- 960-07 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *En torno de las Tablas Astronómicas del rey Pedro IV de Aragón*. — Dins *Nuevos estudios sobre historia de la ciencia española*, Barcelona 1960, pàg. 279-285.

Explica el contingut de l'obra, en la redacció de la qual intervingué el jueu Jacob Corsuno, i resumeix les opinions dels antics bibliògrafs. (Una primera redacció fou publicada a les actes del VII Congrès Internacional d'Història de la Ciència, l'any 1953).

- 960-08 FRANCISCO PLANAS: *Los rimmonim de la catedral de Mallorca*. — Palma de Mallorca 1960. — 16 pàg. (“Panorama Balear”, 79).
Primer, indica alguns trets del folklore balear que creu, falsament, relacionats amb els jueus. Després, descriu molt pel damunt els *rimmonim*, donant-los, encara, com de procedència desconeguda. 8 làmines, dues de les quals no pertanyen a l’arqueologia jueva.
- 960-09 EDUARDO RODEJA GALTER: *Figueras. Notas históricas. Prehistoria a 1386*. — “Anales del Instituto de Estudios Ampurdaneses” 2, Figueres 1960, pàg. 9-185. — Pàg. 114-121: “Los judíos”.
Comenta lleugerament alguns documents ja coneguts que parlen de jueus a Figueres, amb algunes referències insegures a topònims urbans. Un plànol.
- 961-01 JOSÉ-MARÍA LACALLE: *Los judíos españoles*. — Barcelona 1961. — 175 pàg. (“Panoramas A—Z”, 1). [Sing. 159]
Divagacions periodístiques sobre els jueus, vistos amb simpatia des d’una perspectiva espanyola i espanyolista. Hi ha un breu pròleg encomiàstic del prof. J.M. Millàs, i sis fotografies d’interiors de sinagogues antigues i modernes. A la segona edició, de 1964, hi ha una presentació més del prof. F. Pérez, un destinatari diferent de la dedicatòria, i algunes poques addicions fins a omplir 236 pàgines.
- 962-01 MANUEL GRAU MONTSERRAT: *Notas sobre los judíos de Besalú*. — “Pyrene”, Segunda época, I, núm. 2, Olot 1962, pàg. 34-43. [Sing. 445]
Publica diverses notes documentals sobre jueus de Besalú, a la segona meitat del segle XIV, entre les quals inventaris i transaccions de llibres, més un inventari de llibres d’un jueu de Perpinyà, ja conegut.
- 962-02 NOLASCO DE EL MOLAR: *Pleito judío en Besalú en 1374*. — “Pyrene”, Segunda época, núm. 4, Olot 1962, pàg. 129-136. [Sing. 450]
Publica un document de l’Arxiu Notarial d’Olot, de l’any 1377, que parla del compliment de certes clàusules estipulades en un contracte de matrimoni entre un jueu de Colliure i la germana d’un jueu de Barcelona; (per tant, no és plet, ni és de Besalú, ni és de 1374).
- 962-03 RENÉ NOELL: *Les origines du papier en Espagne et son évolution en Roussillon et dans la France Méridionale*. — “C.E.R.C.A.” núm. 16, Perpinyà 1962, pàg. 115-123. [Sing. 2496]
Després de recordar la data de la introducció del paper a Europa i la seva confecció, afirma gratuïtament que els principals fabricants de paper de l’Espanya musulmana eren jueus, afirmació que corrobora amb altres dades fantasioses i amb documents mal interpretats.
- 962-04 DAVID ROMANO VENTURA: *Los funcionarios judíos de Pedro el Grande de Aragón*. — “VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón”, vol. II. **Comunicaciones**, Barcelona 1962, pàg. 561.
Brevíssim resum i presentació del tema.

- 963-01 **ARCADIO GARCÍA:** *Los intereses en los préstamos de los judíos de Vich durante la primera mitad del siglo XIV.* — “Ausa” 4, Vic 1961-1963, pàg. 247-255. [Sing. 1148]
- Exposa les seves observacions personals després d'una lectura de molts documents de préstecs de jueus conservats als protocols notariais de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic, contrastats amb l'activitat creditícia i la legislació coetània. S'adona de la freqüent ocultació de la usura, però no dubta a prestar una fe global a les dades consignades als deutoris. En apèndix en publica nou, entre 1277 i 1345.
- 963-02 **MANUEL SANCHIS GUARNER:** *La ascendencia judaica de Juan Luis Vives.* — “Revista Valenciana de Filología” 6, València 1959-1962 [1963], pàg. 333-337.
- Ressenya el procés contra Blanquina March, mare del famós humanista, publicat per José Mª de Palacio.
- 963-03 **SALVADOR CARRERES ZACARÉS:** *Los jurados de Valencia y Luis de Santángel. Notas sobre política económica.* — València 1963. — 91 pàg. (“Cuadernos de cultura valenciana”, 1). [Sing. 1364]
- Estudia uns episodis de política fiscal municipal de l'any 1483. Pel darrer capítol (pàg. 78-88), es veu clar que hi havia diverses famílies de cognom Santàngel, algunes de les quals tenien un origen convers, però no totes. Si aquest Luís de Santàngel ho era o no, no es veu.
- 964-01 **GEORGES VAJDA:** *Quelques aspects de la philosophie juive d'Espagne au XIV siècle.* — “Estudios Lulianos” 8, Palma de Mallorca 1964, pàg. 41-53.
- Exposa, a grans trets, els elements bàsics de la filosofia jueva del segle XIV a Sefarad. És el text d'una comunicació presentada en un congrés sobre l'ul·lisme.
- 964-02 **MANUEL GRAU MONTSERRAT:** *De nuestros archivos: Judíos.* — “Revista Vallivana”, Sexenio 45, Morella 1963-1964, pàg. 120-121; 134.
- Diu haver reunit 40 documents sobre jueus de Morella al segle XIV. En comenta tres, un dels quals no es refereix a jueus.
- 964-03 **MIGUEL OLIVA PRAT:** *Importante descubrimiento arqueológico en Besalú.* — “Revista de Gerona”, any X, núm. 29, 1964, pàg. 57-60.
- Descriu la troballa recent d'un dipòsit d'aigua subterrani. Declara que “se trata, sin lugar a dudas, de un local destinado a baños rituales o de purificación usados por los judíos”, però diu més endavant que “se han emprendido los primeros trabajos conducentes a aclarar el destino de la construcción”. 3 fotografies i 2 croquis.
- 965-01 **RAMÓN ANADÓN PINTÓ:** *Notas sobre el matadero judío de la ciudad de Lérida.* — “Ilerda” 27-28, Lleida 1963-1965, pàg. 39-48.

Expressa hipòtesis sobre la localització del mencionat escorxadador, i exposa qüestions ja conegudes sobre la carn per al consum dels jueus.

- 965-02 J. — G. G[IGOT]: *Quelques notes sur les juifs en Roussillon au Moyen Âge*. — “C.E.R.C.A.” núm. 30, Perpinyà 1965, pàg. 253-258.

Primer parla del descobriment d'uns pretesos banys rituals jueus a Besalú, i de la visita que hi féu una delegació de la comunitat isrealita de Perpinyà. Després fa comentaris fantasiosos a partir d'alguns documents, ja coneguts i publicats, sobre jueus de diversos indrets. A la breu bibliografia, no cita la coneguda monografia de Pere Vidal.

- 965-03 *Origen genealógico de algunos apellidos existentes en Mallorca, e Historia de los judíos de España. Origen, genealogía, pruebas de nobleza y blasones de los apellidos Aguiló, Bonnín, Cortés, Forteza, Fuster, Martí, Miró, Picó, Piña, Pomar, Rey, Segura, Valls y Vives. ¿Tuvieron relación dichos nobles linajes con los hebreos?* — València 1965. — 346 pàg. [Sing. 708]

Llibre extravagant escrit amb el propòsit de negar l'ascendència jueva dels mallorquins que porten els famosos cognoms. El mètode expositiu i demostratiu de la primera part és reprovable. La “història”, que ocupa les pàg. 141-309, té el mateix propòsit que la primera part, i es basa en Amador de los Ríos i en bibliografia pamfletària.

- 965-04 PERE SANAHUJA: *Història de la ciutat de Balaguer*. — Barcelona 1965. — 493 pàg. — Pàg. 172-178: “Jueus”.

Exposa les dades que ha pogut recollir sobre l'aljama de jueus i alguna sinagoga de Balaguer, des de la conquesta cristiana fins al segle XV.

- 966-01 J.M. MILLÁS VALLICROSA: *Besalú. Descubrimiento de antigüedades hebraicas*. — “Canigó”, any XIII, núm. 147, Figueres-Barcelona, maig 1966, pàg. 5.

Dóna notícia del descobriment d'una piscina coberta de runa. Sense aduir-ne proves, assegura que es tracta d'uns banys rituals jueus. Dues fotografies.

- 966-02 AGUSTÍ ALTISENT: *Un segell hebraic trobat a l'Espluga de Francolí, i els jueus i conversos de la vora de Poblet*. — “Miscellanea Populetana” 1, Abadia de Poblet 1966, pàg. 337-342. [Sing. 874]

Descriu un segell del segle XIV destinat a marcar els pans àzims. A propòsit d'això, parla d'una tal Astruga, muller de Donat de Montblanc, que l'any 1186 s'oferí al monestir de Poblet. Assegura, equivocadament, que era conversa jueva. Una làmina.

- 966-03 JOSÉ-MARIA MILLÁS VALLICROSA: *Esbozo histórico sobre los judíos en Barcelona*. — “Miscellanea Barcinonensia”, núm. 12, abril 1966, pàg. 13-20.

Exposició ràpida i poc comprometedora dels jueus de la Barcelona medieval. 6 fotografies.

- 966-04 MIQUEL FORTEZA: *Els descendents dels jueus conversos de Mallorca. Quatre mots de la veritat.* — Mallorca 1966. — 227 pàg. [Sing. 697]

Assaig sobre la discriminació social i religiosa dels xuetes, a mig camí entre la història, l'experiència viscuda, l'anècdota i la interpretació personal dels fets. El seu valor com a testimoniatge, coratjós i profundament humà, el redimeix de cometre algunes distorsions. Bibliografia heteròclita (pàg. 221-224). Il·lustrat amb 48 fotografies (que no es troben a les edicions posteriors).

- 966-05 A. GRIERA: *Consueta Jueva.* — Sant Cugat del Vallès 1966. — XII + 111 pàg. — ("Biblioteca Filològica-Històrica", XVIII). [Sing. 2350]

Publica, en una transcripció molt defectuosa, sense notes, dos manuscrits conservats a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi, de Barcelona (que ell creu que són un de sol perquè anaven seguits al microfilm de què se serví). La introducció és breu, banal i plena d'imprecisions. Un dels manuscrits és un breu oracional de tipus privat, per a ús de conversos (pàg. 1-9); l'altre és un *siddur* complet, també en català i per a ús de conversos.

- 966-06 EUSEBIO COLOMER: *Ramón Llull y el judaísmo en el marco histórico de la Edad Media hispana.* — "Estudios Lulianos" 10, Palma de Mallorca 1966, pàg. 5-45; vol. 12, 1968, pàg. 131-144. [Sing. 1647]

Assaig destinat a presentar a un públic alemany les relacions i confrontacions de Ramon Llull amb el judaisme coetani. La primera part és dedicada a una exposició general del món cultural hispànic medieval i de la situació dels jueus; la segona exposa bastant pel damunt la visió del judaisme que tenia Ramon Llull i les obres en què l'expressà.

- 967-01 S. SOBREQUÉS I VIDAL: *Contribució a la història dels jueus de Figueres.* — "Anales del Instituto de Estudios Ampurdaneses", Figueres 1966-1967, pàg. 85-102.

Exposa les dades disperses, totes ja conegudes, sobre els jueus de la vila, des de la seva fundació a final del segle XIII, fins a 1400.

- 967-02 MARGARITA TINTÓ SALA: *Breves notas sobre los judíos en Barcelona (Siglos XI-XIII).* — "Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad" 10, Barcelona 1967, pàg. 203-208. [Sing. 427]

Exposa els escassos documents conservats i coneguts referents a l'època indicada. Dues fotografies.

- 967-03 J.M. MILLÁS VALLICROSA: *Una nueva lápida hebreaica, fragmentaria, hallada en Barcelona.* — "Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad" 10, Barcelona 1967, pàg. 209-212. [Sing. 436]

Descriu un fragment d'inscripció sepulcral, sense data. Una fotografia.

- 967-04 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA; FRANCISCA VENDRELL GALLOSTRA: *La aljama judaica en Barcelona: Su organización jurídico-administrativa, su vida económica y religiosa*. — “Miscellanea Barcinonensia”, núm. 16, setembre 1967, pàg. 9-17. [Sing. 416]

Exposició ràpida i poc comprometedora. Sense afany de precisió, parlant més de l'aljama de Saragossa que de la de Barcelona.

- 967-05 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *Hasday Crescas o el canto del cisne de la filosofía hebreaica en Barcelona*. — “Miscellanea Barcinonensia”, núm. 17, novembre 1967, pàg. 33-40.

Pinzellades sobre la filosofia entre els jueus medievals, la personalitat de Hasday Cresques i la seva posició filosòfica.

- 967-06 J.M. MILLÁS VALLICROSA: *Literatura hebraicoespañola*. — Barcelona 1967. — 224 pàg. — (“Nueva Colección Labor”, 35).

Tractat general didàctic, en cinc períodes, de la producció literària i científica dels jueus hispànics, des del Baix Imperi fins al segle XV. La redacció no és gaire concisa ni rigorosa; aprofita molts elements de treballs propis anteriors, reproduint fragments de traduccions de poesies. Hi ha notes a cada capítol, amb referències bibliogràfiques. Índex onomàstic general. 14 fotografies il·lustratives.

- 967-07 JOSÉ-MARÍA QUADRADO: *La judería en Mallorca en el siglo XIV*. — Prólogo-estudio de Juan Muntaner Bujosa. — Palma de Mallorca 1967. — 86 pàg. [Sing. 713]

Reproducció del treball publicat al “Boletín de la Real Academia de la Historia”, de Madrid, l'any 1886, que consisteix en una descripció del call de Mallorca al segle XIV, i en un document de 1391 on apareixen més de cent propietaris de cases, la majoria ja conversos. El pròleg (pàg. 9-28) toca diversos punts de la història dels jueus insulars, amb notes documentals complementàries. En apèndix es publica un document sobre nova població de jueus a l'illa (que no pot ser de 1416, sinó posterior a 1435), i una llista de conversos de 1391, per cognoms. 12 làmines.

- 968-01 EUGENIO ASENSIO: *La peculiaridad literaria de los conversos*. — “Anuario de Estudios Medievales” 4, Barcelona 1967 [1968], pàg. 327-351. [Sing. 3033]

Destruïx els falsos arguments amb què Américo Castro i els seus seguidors pretenen descobrir un tarannà peculiar en els conversos jueus que es dedicaren a la literatura, durant els segles XV—XVII.

- 968-02 AMADEU-J. SOBERANAS I LLEÓ: *La biblioteca de Salomó Samuel Atzarrell, jueu de Santa Coloma de Queralt (1373)*. — “Boletín Arqueológico” 97-104, Tarragona 1967-1968, pàg. 191-204. [Sing. 894]

Aporta notes biogràfiques del mencionat jueu, i comenta l'inventari de

la seva biblioteca, composta de 68 llibres. En apèndix reproduïx dos inventaris de llibres més, també de jueus de Santa Coloma (1326 i 1410).

- 968-03 RAMÓN GRABOLOSÀ: *Besalú, un país aspre i antic*. — Barcelona 1968. — 227 pàg. — Pàg. 49-51: “Els jueus. Ramon Vidal, el trobador”; pàg. 184-187: “La mikwah”.

Notes de segona mà, amb comentaris tòpics, escrits sense competència. Dóna per comprovada la religió jueva del mencionat trobador, així com l'ús ritual del famós dipòsit d'aigua descobert a la vila l'any 1964. D'aquest, a la segona edició de 1973, dóna una fotografia i un croquis de la planta.

- 968-04 FRANCISCO SEVILLANO COLOM: *De Venècia a Flandes (Via Mallorca y Portugal, siglo XIV)*. — “Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana” 33, Palma de Mallorca 1968-1972, pàg. 1-33.

Miscel·lània de notícies sobre navegació mallorquina, dins la qual menciona documents sobre conversos jueus de final del segle XIV (pàg. 15-16), i l'arribada a Mallorca de jueus portuguesos el 1394 (pàg. 30-33).

- 969-01 BALTASAR PORCEL; *Els xuetes*. — Barcelona 1969. — 93 pàg. — (“L'Es-corpí”, 10). [Sing. 711]

Breu història periodística dels jueus, de la Inquisició i del problema social dels xuetes de Mallorca, que serveix de pòrtic als documents i textos publicats en apèndix, tots ja coneguts (pàg. 57-92).

- 969-02 JORDI VENTURA SUBIRATS: *Contribució a l'estudi dels salaris a la Inquisició valenciana*. — “Cuadernos de Historia Económica de Cataluña” 1, Barcelona 1968-1969, pàg. 183-189.

Publica i comenta dos documents reials dels anys 1482 i 1486.

- 969-03 *Gran Enciclopèdia Catalana*. — Barcelona, 16 vol., 1969-1983.

Els articles sobre jueus i judaisme hi estan ben tractats, d'acord amb el to general de l'obra, redactats especialment per Dolors Bramon, Jaume Riera i David Romano. Hi tenen entrada gairebé tots els personatges jueus importants que visqueren al nostre país. D'entre els articles generals destaquem *aljama*, *call*, *convers*, *disputa*, *Girona (escola cabalística)*, *judeo-català*, *jueu*, *polèmica* i *Tortosa (disputa)*.

- 969-04 JOSÉ MILLÁS VALLICROSA: *¿Dos candilejas hebraicas?* — “Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad” 13, Barcelona 1969, pàg. 91-95. [Sing. 433]

Descriu dues llànties de terrissa que, segons sembla, foren trobades l'any 1910 en excavar el pati dels Tarongers del Palau de la Diputació del General de Catalunya, avui conservades al Museu d'Història de la Ciutat. Recorda la destrucció del call jueu de Barcelona, l'any 1391, i comenta alguns documents. Una fotografia.

- 969-05 JOSÉ-MARÍA MILLÁS VALLICROSA: *De epigrafía hebraico-catalana.* — “Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad” 13, Barcelona 1969, pàg. 97-98. [Sing. 431]

Descriu un nou fragment d'inscripció hebraica ingressat al Museu d'Història de la Ciutat. Una fotografia.

- 969-06 CHARLES-EMMANUEL DUFOURCO: *L'expansió catalana a la Mediterrània Occidental. Segles XIII i XIV.* — Barcelona 1969. — XVIII + 574 pàg. — Pàg. 113-117: “El paper de les comunitats jueves”.

Explica la inserció dels jueus al comerç entre les dues ribes del Mediterrani, amb massa afirmacions generals i poques dades concretes.

- 969-07 JAUME RIERA I SANS: *Oracions jueves en català.* [Universitat de Barcelona] 1969. — 132 pàg. [Sing. 2352]

Memòria de llicenciatura, ciclostilada, redactada en castellà. El seu contingut fou publicat en dos articles, *Oracions en català dels conversos jueus*, i *Un recull d'oracions en català dels conversos jueus*, publicats el 1975 i el 1980, respectivament.

ÍNDEX D'AUTORS I DE PSEUDÒNIMS

- Estanislau de K. Aguiló 956-03
 Joan Alavedra 930-02, 935-02
 Agustí Altisent 966-02
 Joan Amades 933-01
 Ramón Anadón 965-01
 Eugenio Asensio 968-01
 Alberto Balil 954-04
 Lluís Batlle 934-01, 948-03, 949-01,
 954-07, 955-01
 Enric Baynerri 954-01, 957-01, 959-05,
 960-01
 Dolors Bramon 969-03
 Tomàs Capdevila 934-03
 Antoni Cardoner 951-03
 Joaquim Carreras 957-02
 Salvador Carreres 963-03
 Francesc Caula 954-02
 Josep-Maria Coll 946-03, 947-01, 02, 948-06
 Eusebi Colomer 966-06
 Lluís G. Constans 951-02
 Alejandro Díez 952-01
 Charles-Emmanuel Dufourcq 969-06
 Agustí Duran 947-06
 Enric Fajarnés 929-05
 Antonio Ferrua 942-01
 Miquel Forteza 966-04
 Francesc Garau 931-03 *
 Irene Garbell 954-08
 Arcadi Garcia 963-01
 J.-G. Gigot 965-02
 Andrés Giménez 930-03
 Daniel Girona 930-01
 Ignasi González 931-02, 936-05
 Ramon Grabolosa 968-03
 Manuel Grau 962-01, 964-02
 Antoni Griera 936-01, 966-05
 Julius Guttmann 929-02
 Michael Guttmann 931-05
 Jocelyn N. Hillgarth 954-05
 María-Rosa Jiménez 959-04
 José-Maria Lacalle 961-01
 Bernardino Llorca 935-03, 936-02, 959-02
 Ramon Mallofré 929-03
 Ricard Martín 934-04
 Pere Mas 932-03
 Àngels Masià 956-04
 Josep-Maria Millàs 929-02, 930-05,
 931-01, 05, 932-01, 933-02, 934-01, 936-
 03, 940-01, 945-01, 946-01, 947-09, 948-02,
 949-03, 04, 05, 06, 07, 951-01, 953-04, 05,
 959-06, 960-02, 03, 04, 05, 06, 07, 966-01,
 03, 967-03, 04, 05, 06, 969-04, 05
 Marina Mitjà 949-08, 951-04, 05
 Antoni Mulet 953-03
 Joan Muntaner 967-07
 Enric Mut 956-01
 René Noell 962-03
 Nolasc del Molar 962-02
 Miquel Oliva 964-03
 J. Orriols 935-01
 Juan-Manuel Ortí 932-02
 Joaquim Pla 948-04
 Francesc Planas 960-08
 Baltasar Porcel 969-01
 Juan de la Puerta 951-06
 Josep-Maria Quadrado 967-07
 Carles Rahola 929-01
 Jaume Riera 969-03, 07
 Vicente Risco 944-01
 Eduard Rodeja 960-09
 David Romano 956-05, 959-03, 962-04,
 969-03
 Cecil Roth 956-06
 Yvan Roustit 954-03
 Antoni Rovira 931-04, 934-02
 Pere Sanahuja 947-03, 965-04
 José Sánchez 949-02, 952-02, 955-02, 03
 Manuel Sanchis 963-02
 Alvaro Santamaria 956-02
 Joaquim Sarret 929-04, 930-04
 Gabriel Seguí 937-01, 954-05
 Joan Segura 953-02
 Joaquim Segura 953-02
 Joan Serra 947-04, 05
 Francesc Sevillano 968-04
 Amadeu-J. Soberanas 968-02
 Santiago Sobrequés 934-05, 947-10,
 948-01 967-01
 Josep-Maria Solà 947-07, 08, 948-05
 Josep-Antoni Tarragó 953-01
 Rafael Tasis 957-03, 959-01
 Margarita Tintó 967-02
 Georges Vajda 964-01
 Ferran Valls 936-06
 Francesca Vendrell 967-04
 Jordi Ventura 969-02
 Jaume Vicens 936-07
 Albert Vidal 950-01
 Helena Wieruzowski 936-04